

ANALIZA ARHEOBOTANICĂ A UNOR MACRORESTURI VEGETALE PROVENITE DINTR-UN CONTEXT ARHEOLOGIC DESCOPERIT LA TEIUȘ (JUD. ALBA) DATAT ÎN A DOUA VÂRSTĂ A EPOCII FIERULUI

BEATRICE CIUȚĂ

Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia

beatrice.ciuta@uab.ro

Cuvinte cheie: celți, așezare, săpături preventive, vas de tip borcan, boz

Keywords: Celts, settlement, rescue excavations, jar type vessel, dwarf elder

Studiul de față este prilejuit de descoperirea unui vas conținând semințe de boz (soc pitic) într-o așezare din a doua vârstă a epocii fierului, de la Teiuș. Contextul de descoperire a fost datat pe parcursul „orizontului celtic” din Transilvania, adică în La Tène timpuriu și mijlociu (sec. IV-II a.Chr.), fapt confirmat și de datarea C14. Scopul acestui articol este de a analiza resturile recuperate din interiorul vasului din punct de vedere arheobotanic și de a identifica modul de utilizare a acestei plante de către comunitățile celtice din spațiul intracarpatic. De asemenea, pornind de la această descoperire, pe parcursul acestui studiu sunt comentate o serie de caracteristici ale exploatarea plantelor și ale dietei populațiilor din aria Bazinului Carpatic pe parcursul celei de-a doua vârste a fierului¹.

Date privind descoperirea și localizarea așezării

Vasul ce conținea semințele de boz a fost descoperit în toamna anului 2016 în zona localității Teiuș (situl 5) cu ocazia săpăturilor preventive realizate pe traseul viitoarei autostrăzi Sebeș-Turda, lotul II. Cercetarea arheologică preventivă a avut drept scop eliberarea de sarcină arheologică a suprafeței sitului nr. 5 (Km. 27+220 – 27+460) de la Teiuș, jud. Alba, identificat în anul 2015 de o echipă de arheologi ai Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia, în urma unei diagnoze arheologice. Cercetarea arheologică a fost efectuată pe suprafața sitului 5 de la Teiuș în perioada 12-23 aprilie 2016 (lucrări de decopertare mecanică) și 09 septembrie-15 octombrie 2016 (lucrări de cercetare arheologică manuală), fiind deschise și cercetate 4 unități de cercetare, dintre care o suprafață, Sp. 1, a fost mai mare, acolo unde a fost surprinsă așezarea cu locuiri succesive. În celelalte 3 suprafețe nu au mai fost descoperite complexe arheologice. Din punct de vedere al ariei decopertate și cercetate, aceste suprafețe se prezintă astfel: Sp. 1 are 11268 mp, Sp. 2 însumează 644 mp, Sp. 3 este de 405 mp și Sp. 4 are 719 mp (**Fig. 3-4**). Existența unei pânze de apă freatică la mică adâncime a generat dificultăți serioase în faza de investigare a complexelor adâncite, în unele cazuri fiind necesară utilizarea unor instalații de evacuare a apei (generator electric, pompă de aspersie)².

¹ Această lucrare a fost finanțată printr-un grant al Ministerului Cercetării și Inovării, CNCS – UEFISCDI, număr proiect PN-III-P4-ID-PCE-2016-0353.

² Ciugudean, Oargă, Inel 2016, p. 10-20.

Fig. 1. Localizarea sitului de la Teiuș pe harta României (prelucrare după Google Earth) (Accesat: 15.07.2018)

Situl arheologic 5 de la Teiuș este situat în bazinul mijlociu al Mureșului, în Culoarul Aiud-Alba Iulia, pe prima terasă a acestuia, în zona sudică a Depresiunii Alba-Turda, în dreptul gării din oraș, la est de aceasta. De asemenea este amplasat pe culoarul Sebeș-Turda, în interfluviul dintre Mureș și afluenții săi (**Fig. 1**). Acest sit a fost identificat în urma unui diagnostic arheologic efectuat de un colectiv de cercetare de la Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, în perioada aprilie-mai 2015³.

Descoperirea mai multor complexe La Tène în cadrul *sitului* 5 ne relevă faptul că avem de-a face, fără nicio îndoială, cu o așezare celtică⁴ (**Fig. 5/1**), amplasată în zona de luncă inundabilă, care depășește limitele zonei investigate arheologic de colectivul Muzeului Național al Unirii⁵. Încadrarea cronologică a așezării a fost făcută, inițial, pe

³ Colectivul a fost alcătuit din cercetătorii: Horia Ciugudean (responsabil de santier), Ovidiu Oargă și Constantin Inel.

⁴ În acest articol folosim termenul de „celți”, „populații celtice” etc., pentru a desemna comunitățile din spațiul intracarpatic al României, mixte din punct de vedere cultural și cu origini diferite (indigene și central-europene), care acoperă din punct de vedere cronologic perioada sec. IV-II a.Chr. Acest orizont cultural și cronologic, denumit în literatura de specialitate „orizont celtic”, este cuprins între sfârșitul primei vârste a fierului (numită de arheologi și perioadă „scitică”) și perioada ascensiunii culturii și civilizației dacice din sec. II a.Chr. – sec. I p.Chr. (interval denumit și „orizont dacic”): vezi mai pe larg Rustoiu 2016, cu bibliografia.

⁵ Mulțumesc și pe această cale cercetătorului Horia Ciugudean, cel care a recuperat vasul cu semințele și care mi le-a oferit spre identificare, dar și muzeografului Ovidiu Oargă, care mi-a pus la dispoziție toată informația arheologică suplimentară, necesară realizării studiului.

baza materialul ceramic descoperit în așezare, în La Tène B1-B2. Ulterior, analiza C14⁶ efectuată asupra semințelor de boz descoperite în vasul ceramic a confirmat faptul că vorbim despre o descoperire încadrată în intervalul 360-202 BC, perioadă care corespunde cu orizontul cultural și cronologic celtic din arealul Transilvaniei și al Crișanei⁷ (mai multe informații privind calibrarea C14 sunt disponibile în tabelul de mai jos – Fig. 2).

Labor. nr. MAMS	Numele probei	Vârsta necalibrată C14 [yr BP]	±	C13 AMS [‰]	Cal. 1-sigma	Cal. 2-sigma	C [%]	Material
31783	Lot 2, Sp. 1 Complex 10	2205	23	19,1	Cal. BC 357-205	Cal. BC 360-202	45,1	Semințe de boz

Fig. 2. Tabel cu informații privind datarea cu C14 și calibrarea acesteia

Fig. 3. Plan cu detaliu – autostrada Sebeș-Turda, lot 2, sit 5, Teiuș

⁶ Datarea radiocarbon a fost realizată în cadrul laboratorului C14 din Mannheim, Germania.

⁷ Némethi 1988, p. 103-104; Ferencz 2007, p. 53; Rustoiu 2016 cu bibliografia problemei.

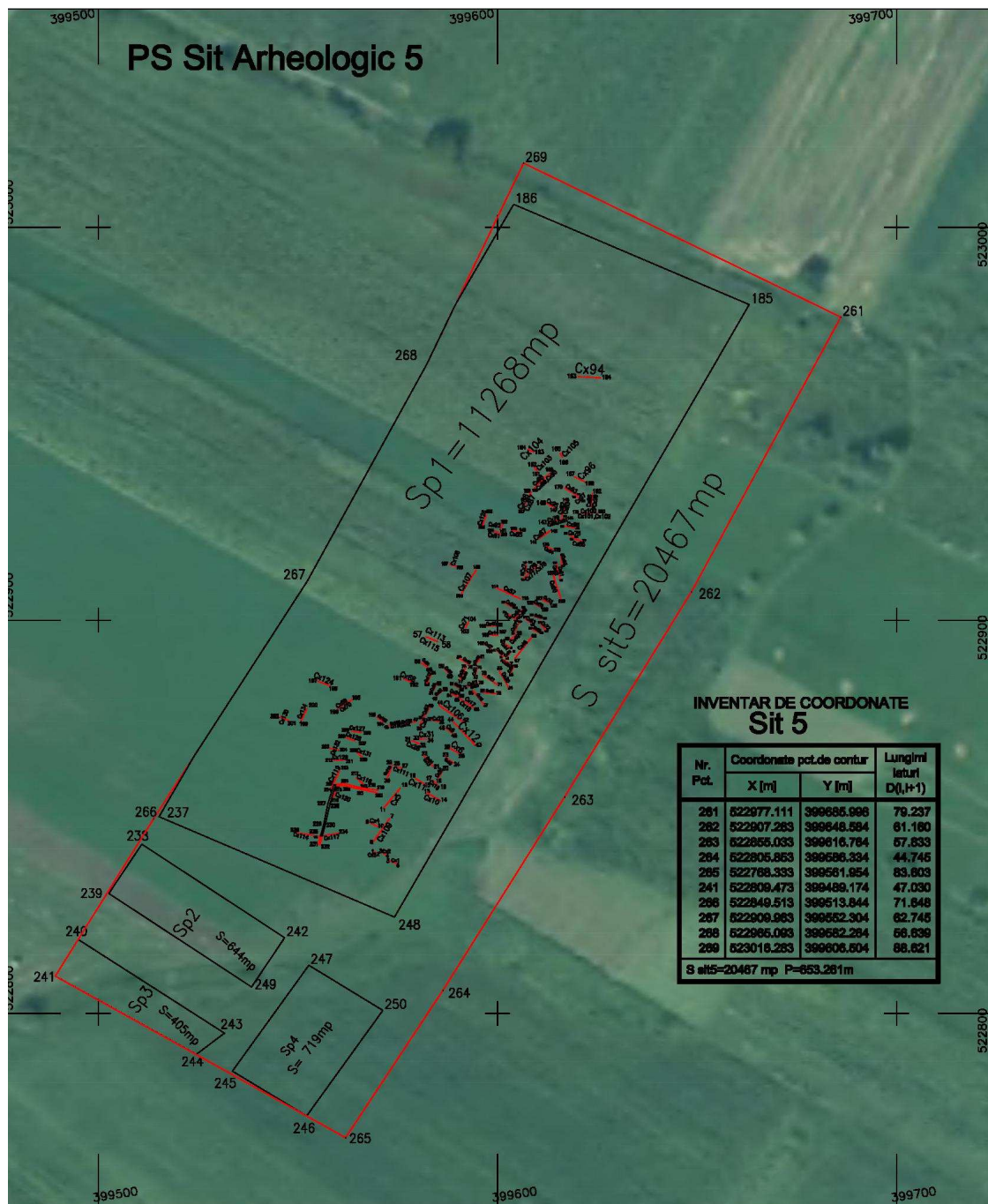

Fig. 4. Detalierea zonelor cercetate în ortofotoplan (Plan: O. Oargă)

Contextul descoperirii

În groapa numită Complexul 10 (Fig. 5/2-3) din cadrul Suprafeței 1, unde a fost descoperit vasul ce conținea semințele de boz, au mai fost descoperite, un zdrobitor (Fig. 6/1) și o fusaiolă (Fig. 6/2). Ceramica descoperită, de factură celtică, este lucrată la roată. Vasul în care au fost descoperite semințele de boz este de tip bitronconic, mijlociu, lucrat la roată, de culoare cenușiu-gălbuie (Fig. 6/3), încadrat de János Némethi în tipul K6⁸.

⁸ Némethi 1988, p. 103-104.

Complexul 10 a apărut la adâncimea de 0,60 m, având forma ovală în plan și concavă în secțiune, și dimensiunile de 3,00 × 2,86 m. Cota finală a complexului era de 1,06 m, deci adâncimea reală a acestuia a fost de cca. 0,46 m. Stratul de umplere a gropii consta din pământ gri-lutos. Ca inventar al complexului au mai fost identificate fragmente ceramice, chirpici, oase de animale dezarticulate, galeți din albia unui râu și un frecător din piatră. Datorită inventarului descoperit, presupunem că ar putea fi vorba de o groapă cu depunere (destinație) rituală, deoarece vasul întregibil ce conținea semințele de soc pitic/boz era acompaniat de un zdrobitor pentru semințele cu pricina și o fusaiolă. Desigur, nu poate fi exclusă nici funcționalitatea menajeră a gropii. Vasul întregibil cu semințele de boz se afla sub nivelul actual al pânzei freatice, acest mediu umed fiind și cel care a favorizat conservarea ideală a macroresturilor vegetale, în alte condiții acestea dezintegrandu-se în urma atacului bacteriilor din sol.

Fig. 5. 1. Marcarea zonei unde au fost realizate săpăturile preventive (prelucrare după Google Earth) (Accesat: 15.07.2018); 2-3. Complexul 10 unde a fost descoperit vasul celtic (Foto: O. Oargă)

Date arheobotanice

Analiza arheobotanică a semințelor din vasul celtic ne-a relevat faptul că ele aparțin speciei de soc pitic sau boz⁹, o specie care este toxică dacă este consumată direct de către om. În cazul de față vorbim despre boabe de boz (bace) care au fost descoperite

⁹ Denumirea științifică a speciei este *Sambucus ebulus*, iar în denumirile populare îl întâlnim ca soc pitic, boz, bozie ș.a.

în vasul depus în groapă (**Fig. 6/4**). La o estimare, presupunem că ar fi vorba de 4-5 ciorchini de boz depuși în interiorul vasului. Fructul este o drupă baciformă, globuloasă, cu un diametru de 6-8 mm, de culoare neagră, lucitoare, având la interior 3 semințe lunguiete. Compoziția chimică a boabelor este următoarea: ulei volatil, rășini, acid tartric, acid malic, saponine, un colorant albastru și substanțe amare. Are aceleași proprietăți ca și socul, dar mai puternice¹⁰.

Fig. 6. 1. Zdrobitor din Cx 10 (Foto: O. Oargă); 2. Fusaiolă din Cx 10 (Foto: O. Oargă); 3. Vasul ceramic din care au fost recuperate semințele de boz (Foto: C. Șuteu); 4. Semințe de boz recuperate din vasul celtic (Foto: C. Șuteu)

¹⁰ Butură 1979, p. 39.

Fig. 7. Tufe de boz (soc pitic, bozie) în luna august (Foto: B. Ciută)

Bozul este o plantă robustă. Tulpina este erbacee, cu frunze penat-sectate, care au un miros neplăcut. Florile bozulului au culoarea albă și sunt grupate în formă de umbrelă. Înflorește în lunile iunie-august. Fructele sunt bace de culoare neagră și au un miros neplăcut. Crește în locuri necultivate, la marginea ogoarelor, de-a lungul drumurilor și șanțurilor, pe lângă garduri, mai ales în zone mai umede. Planta este recoltată și se folosește mai ales rădăcina, dar și fructele și florile (*Sambuci ebuli radix, flos et fructus*). Rădăcina conține hemaglutinine, principii amare și saponozide. Florile sunt bogate în glucide, flavone, fitosteroli, acizi grași și triterpene¹¹ (**Fig. 7**).

Genul *Sambucus* aparține familiei botanice *Adoxaceae*. Această familie botanică aparține ordinului *Dipsacales*, clasa *Magnoliopsida*, subclasa *Asteridae*. Din genul *Sambucus* fac parte aproximativ 30 de specii, dintre care cele mai cunoscute sunt: *Sambucus nigra*, *Sambucus racemosa*, *Sambucus palmensis*, *Sambucus canadensis* și *Sambucus ebulus*. *Sambucus ebulus*, similar speciei *Sambucus nigra* (socul comun), este o specie larg răspândită, atât în Europa Centrală și de Sud, cât și în Asia, nordul Africii și Statele Unite ale Americii¹².

În ziua de azi, bozul este utilizat preponderent în industria farmaceutică, dar și în cadrul unor practici tămăduitoare cu valențe naturiste. Infuzia, decoctul, extractul, toate au proprietăți diuretice, antireumatice, laxative, antiseptice, purgative, antialergice, antiinflamatoare, antitusive, sudorifice¹³. După cum am amintit există anumite precauții privind consumul bozului¹⁴. Administrarea bozulului nu trebuie făcută în cantități mari,

¹¹ Chirigiu 2014, p. 14.

¹² Chirigiu 2014, p. 11.

¹³ Băra, Tarhon, Floria 1993, p. 75.

¹⁴ Butură 1979, p. 39. În țara noastră îl mai întâlnim și cu denumirea de „turbarea câinelui”.

deoarece această plantă poate cauza diaree cu sânge, dureri de cap, chiar și vărsături. Efectele adverse mai severe pot duce la stări de inconștiență și chiar moarte¹⁵.

În medicina populară bozul era una dintre cele mai importante plante. Decoctul rădăcinii se ținea în gură contra durerilor de dinți. Pentru răceli, reumatism, se făceau băi generale sau locale, cu decoct fierț într-o căldare, apoi turnat în vasul de baie. În Ialomița „se scâldea bolnavul răcit sau îi făceau abureli până începea să curgă nădușeala pe el. În timp ce se făcea abureala se așterneau pe un cearceaf foi de boz, se așeza bolnavul pe ele, se acoperea cu o învelitoare groasă. Bolnavul cădea într-un somn greu, nădușea de nu mai știa de el și apoi își revenea, se ușura”¹⁶. Cu decoct se spălau umflăturile, matricile, scrântiturile, obrintelile, iar cu resturile lor se făceau legături, oblojeli. Rădăcina de boz se fierbea bine, cu tătăneasă, peliniță și rădăcină de brusture, se puneau apoi pe ele făină de seară, piper negru, untdelemn și țărâțe de grâu, iar cu amestecul obținut se făceau cataplasme pentru durerile de mijloc, de șale. Rădăcina plămădită în rachiu se lua contra constipației, fiind un purgativ drastic, periculos¹⁷.

În Vrancea de pildă, ceaiul din frunze se dădea copiilor contra crampelor, iar decoctul mai concentrat contra limbricilor. Decoctul din rădăcină sau fructe se întrebuița contra ascitei. Se fierbeau boabele sau rădăcinile pisate, până scădeau la un sfert și se beau 3 păhărele pe zi; sau se fierbeau boabe coapte cu 500 g zahăr până se obținea o marmeladă care se puneau într-o oală curată. Alte 500 g de boabe se puneau în 500 ml de spirt sau rachiu bun și se lăsau să stea câteva zile la căldură. Bolnavul lua câte o linguriță de magiun și câte un păhărel din rachiul plămădit cu boabele. Ceaiul din frunze de boz sau decoct în apă ori vin, în amestec cu alte plante se folosea și contra blenoragiei. O legătură din boz se puneau pe piept celor bolnavi de oftică. Decoctul din rădăcină sau fructe se întrebuița contra „boli de apă”. Cu boz se frecau cei care aveau beșicuțe pe piele, din urzicat sau de la omizi. În Țara Hațegului, se puneau boz sub stocurile de grâu și printre snopi, ca să nu strice gândacii spicele și grăunțele. Sucul de rădăcină se poate utiliza la vopsirea părului în negru. Totuși, e posibil ca unele persoane să nu agreeze folosirea plantei în scopuri cosmetice, din cauza mirosului asemănător cu cel al sudorii. Frunzele sunt folosite și la alungarea șoarecilor și a moliilor¹⁸.

În tradiția populară, în trecut, boabele de boz erau folosite și pentru colorat diverse materiale: coloratul fibrelor, firelor sau țesăturilor. Fructele coapte se pisau, se fierbeau, în decoct se puneau piatră acră și apoi se introduceau firele vopsindu-se. Se obținea o culoare vânătă sau fumurie¹⁹. În Brăila, ciorchinele de boz se culegea toamna când boabele erau bine coapte. Se amestecau într-un ciubăr sau se sfărâmau cu mâna, ca să nu rămână bobițe întregi, apoi se acopereau și se lăsau la soare să fermenteze. Când fermentau, cojile se ridicau în sus și făceau o spumă albăstruie. Se strecurau și zeama se fierbea, iar când dădea în clocot, se lua de pe foc și se lăsa la răcit. Se puneau în ea calaican²⁰ pisat și se amesteca. Când se dizolva, se puneau iar la fierț, iar după ce dădea în clocot se lua de pe foc și se puneau în ea piatră acră pisată mărunt. În acest decoct se puneau firele și se țineau două zile la căldură mică, apoi se storceau și se uscau. Boabele de boz și de soc, cu cârmâz (*Phitolaca decandra*) s-au folosit pentru imprimarea

¹⁵ Butură 1979, p. 40.

¹⁶ Băra, Tarhon, Floria 1993, p. 75.

¹⁷ Butură 1979, p. 40.

¹⁸ Băra, Tarhon, Floria 1993, p. 75.

¹⁹ Butură 1979, p. 39.

²⁰ Calaică: Denumire populară dată sulfatului de fier, de culoare verde când este cristalizat, solubil în apă, folosit ca dezinfectant, colorant, în tăbăcărie și împotriva dăunătorilor în agricultură. Vezi sursa: <https://dexonline.ro> (Accesat: 22.05. 2018).

pânzeturilor, cu tipare de plumb făcute de zlătari²¹. Dar ca și alți coloranți naturali tradiționali, bozul a cedat locul celor chimici.

Bozul este prezent și în obiceiurile agrare, reminiscențe ale unor vechi rituri de invocare a ploii, pe timp de secetă sau în anumite zile care marchează etape importante în dezvoltarea vegetației prin așa-numitele „paparude”. Paparudele erau jucate de fetițe sub 13 ani, îmbrăcate și încununute în boz, care cutreierau ulițele satelor și intrau prin curțile gospodăriilor invocând ploaia. Tot legat de ritualul de invocare a ploii, în unele sate din Câmpia Română, îngropau o păpușă din lut (numită „caloianul”) între tufele de bozie, la o fântână²².

În unele zone, bozul era folosit și pentru „focurile morților”²³. În comuna vâlceană Crețeni există încă obiceiul ca, în noaptea de miercuri spre joi, în Săptămâna Patimilor, sătenii să aprindă focuri în curți. Este un ritual deosebit care are rolul de a cinsti, într-un mod unic, persoanele dragi care au murit. Ritualul, considerat unul păgân, este însă și un simbol al reînvierii și al purificării, întotdeauna la aprinderea focurilor folosindu-se bozul, despre care se crede că are proprietăți magice. Procesiunea începe de cum se lasă seara. Cu mic, cu mare, vecini și rude, se adunau în curtea celui mai bătrân din familie. Din coceni de porumb și vreascuri de boz aprindeau apoi un foc mare, în jurul căruia se strâneau cu toții și depăneau amintiri despre cei plecați dintre ei. Există credința că astfel sufletele celor morți, atrase de căldură, se vor întoarce acasă. Dimineața devreme, femeile mergeau să aprindă focuri din boz și tămâie și la mormintele celor răposați. Înainte de-a merge la cimitir, dădeau de pomană, cinstindu-i pe cei decedați. Se împărțea mâncare și foarte important, câni din pământ. Apoi reveneau acasă și pregăteau focul și în curte. Oamenii locului spun că este un obicei cu origini strămoșești, păgâne. Focul simbolizează elementul de purificare, iar primăvara, cum toate se înnoiesc, se poate purifica și sufletul omului²⁴.

Am încercat să prezentăm mai sus câteva utilizări și interpretări perpetuate de-a lungul timpului în tradiția populară privind utilizarea bozului în scopuri terapeutico-naturiste, dar și în cadrul unor ritualuri. Aceste date etnografice nu fac decât să sugereze faptul că utilizarea bozului a putut îmbrăca forme diverse și la populațiile epocii fierului din Transilvania.

Discuții

Descoperirea de la Teiuș ridică o serie de probleme legate de scopul utilizării bozului de către populațiile celtice. Ce făceau aceștia cu boabele de boz? Care era scopul în care au fost depuse? Ele au avut un rol ritual sau profan? Cu certitudine știau faptul că acestea erau toxice peste o anumită limită în stare crudă. Putem presupune că celții le foloseau și în scopuri curative, nu numai rituale.

În această ordine de idei, este importantă și funcționalitatea pieselor speciale aflate în același context (Cx 10) în care au fost descoperite semințele de boz. Credem că zdrobitorul nu se afla întâmplător în același context, ci era folosit, cel mai probabil, cu scopul de a zdrobi boabele de soc. De asemenea existența fusaiolei în același context poate sugera o legătură funcțională între utilizarea boabelor de boz și vopsirea materialelor textile. Este binecunoscut faptul că celții erau vestiți pentru țesăturile

²¹ Butură 1979, p. 39.

²² Butură 1979, p. 40.

²³ Butură 1979, p. 41.

²⁴ <https://evenimentvalcean.ro/focurile-cu-boz-din-joi-a-mare-comuna-creteni-se-pastreaza-o-traditie-veche-de-sute-de-ani> (Accesat: 22.05.2018)

frumoase și viu colorate pe care le realizau nu numai pentru ei, dar și pentru comercializarea către populațiile vecine²⁵. Prezența resturilor de oase animale ar putea sugera faptul că ele au fost depuse în urma unui banchet ritual, dar, din nou, nu trebuie exclusă posibilitatea ca groapa să aibă o funcționalitate menajeră. Analiza arheozoologică a acestor resturi va putea eventual clarifica în viitor modul de tratare a părților cărnose: dacă a fost vorba de depunerea unor bucăți de carne ori dacă au fost aruncate doar oasele provenite de la consumul colectiv de carne.

Despre populațiile celtice din arealul circumscris Transilvaniei s-au scris multe studii. Nu o să insistăm asupra acestui subiect. Au făcut-o deja o serie de specialiști consacrați perioadei²⁶. Ceea ce lipsește din literatura de specialitate sunt analizele de profil care ne pot oferi informații importante legate de dieta vegetală a acestora.

Din cercetarea siturilor arheologice aparținând perioadei vizate, reiese că populațiile celtice s-au stabilit în estul Bazinului Carpatic în perioada 350/335 BC și că aceștia erau organizați în jurul unor elite militare, așezările lor având un pronunțat caracter agrar²⁷. În conformitate cu datele arheologice publicate, se pare că celții preferau zonele joase de luncă și cele de la baza dealurilor, preferința pentru solurile *loess*-oide fiind legată de îndeletnicirea principală a lor, respectiv agricultura. În același timp, locația așezărilor era strâns legată și de malurile principalelor râuri pe care le foloseau ca rute comerciale și de control, amplasarea acestora urmând un oarecare tipar: zone propice agriculturii, din apropierea râurilor mari, dar mai important, în apropierea surselor de sare sau minereu, pe care le transportau pe calea apelor²⁸, cum este și cazul așezării de la Teiuș. Clima, conform studiilor de specialitate, în perioada supusă atenției noastre, nu a fost tocmai propice, astfel că celții au trebuit să se orienteze către specii vegetale mult mai puțin pretențioase²⁹. O serie de date arheobotanice ne oferă o imagine a speciilor cultivate de celții din Bazinul Carpatic. Într-o așezare celtică din Nitra au fost descoperite resturi vegetale provenite de la specii de arbori foarte probabil incluși în alimentația acestora, cum ar fi nucul, stejarul, paltinul, salcia, dar și socul comun. Secara, ovăzul, anumite specii de grâu, lintea, mazărea, inul, macul și specii de castraveți completează dieta vegetală a celților din zona Slovaciei³⁰.

Date arheobotanice foarte importante pentru reconstituirea dietei vegetale a celților ne parvin din arealul Ungariei, care ne relevă un spectru al fructelor sălbatice culese din natură. Aici, există o serie de așezări aparținând perioadei, din care au fost recuperate informații privind dieta vegetală a comunităților celtice stabilite în acest areal. Detaliem o listă a speciilor descoperite într-o așezare celtică din districtul Pest: alun (*Corylus avellana*), corn, (*Cornus mas*), păr sălbatic (*Pyrus cf. pyraster*), cireș pitic (*Prunus fruticosa*), păducel (*Crataegus monogyna*), soc comun (*Sambucus nigra*), mure (*Rubus fruticosus*), frăguțe (*Fragaria vesca*), porumbe (*Prunus spinosa*) și struguri de pădure (*Vitis vinifera* ssp. *vinifera/sylvestris*)³¹. Un alt spectru al plantelor utilizate de către populațiile celtice care au populat actuala zonă a *Pieței Corvin* din Budapesta, ne relevă și utilizarea speciei de canabis (*Canabis sativa*, *Nota bene!*), dar și a speciei de prun domestic (*Prunus domestica*)³². O descoperire importantă pentru perioada celtică a

²⁵ Pliniu VIII, 73, Diodor V-VI, 28, după Hubert 1983, p. 450.

²⁶ Crișan 1971, p. 149-164; Némethi 1988; Ferencz 2007; Rustoiu 2008; Berecki 2009.

²⁷ Rustoiu 2008, p. 69-70; Berecki 2009, p. 12-13.

²⁸ Berecki 2009, p. 10-11; Berecki 2015, p. 9-29.

²⁹ Szabo 2005, p. 87-88.

³⁰ Szabo 2005, p. 87.

³¹ Dálnoki 2009, p. 148-149.

³² Dálnoki, Jacomet 2004, p. 11-12.

Ungariei provine de la Sopron-Krautacker, aflată pe granița cu Austria. Aici cercetătorii au descoperit o serie de specii vegetale, recuperate din locuințe, gropi și morminte celtice. Lista cuprinde cereale, legume, plante oleaginoase, plante fibroase, dar și resturi de sâmburi de prun și struguri cultivați³³.

Deși datele arheobotanice lipsesc momentan pentru spațiul românesc, putem să ne raportăm la cele din țările vecine datorită faptului că e normal ca aceste comunități să respecte în linii mari aceleași obiceiuri culinare pentru un areal învecinat și asemănător din punct de vedere al reliefului geografic, dar și pe cele împrumutate de la populația autohtonă. Pentru România, dispunem de o serie de analize arheobotanice pentru perioada dacică, realizate pe așezări din arealul transilvănean³⁴. Speciile evidențiate se identifică în mare parte cu cele enumerate pentru spațiul Ungariei. Astfel, specii precum secara, inul, linte, mazărea, ovăzul erau incluse și în dieta populațiilor dacice, prin urmare putem extrapola consumarea lor și de către celții din Transilvania.

Prin datele prezentate mai sus am încercat să schițăm o imagine a dietei populațiilor celtice din arealul circumscris întregului Bazin Carpatic³⁵, dar și o conturare a unor posibile obiceiuri practicate în cadrul unor ritualuri cu scop magic. Sperăm că descoperirile viitoare să ne ajute să înțelegem mai bine taina acestor depuneri cu scop ritual, dar și importanța pe care au avut-o aceste plante în viața de zi cu zi a populațiilor celtice.

De asemenea, foarte important de menționat este că, deși socul comun a fost descoperit în multe așezări celtice, bozul descoperit în contextul prezentat de noi, nu a mai fost semnalat încă în nicio așezare celtică din Europa, ceea ce face ca descoperirea prezentată aici să fie de mare importanță pentru acest vast areal, plasând așezarea de la Teiuș pe harta unor descoperiri extrem de importante pentru tot ceea ce înseamnă obiceiurile comunităților celtice din Europa, fie că vorbim depre cele cotidiene sau despre cele cu caracter sacru.

Bibliografie

- Babeș 2001 – M. Babeș, *Spațiul carpato-dunărean în sec. III-II a.Chr.*, în vol. coord. M. Petrescu-Dîmbovița, A. Vulpe, *Istoria Românilor. Moștenirea timpurilor îndepărtate*, vol. I, București, 2001, p. 501-531.
- Băra, Tarhon, Floria 1993 – I. Băra, P. Tarhon, F. Floria, *Plantele, izvor de sănătate*, Chișinău, 1993.
- Berecki 2009 – S. Berecki, *The Environment and the Landscape of the Celtic Settlements and Cemeteries from Transylvania*, în *Mousaios*, XIV, 2009, p. 9-24.
- Berecki 2015 – S. Berecki, *Iron Age Settlement Patterns and Funerary Landscapes in Transylvania (4th – 2nd Centuries BC)*, CMM SA, II, Târgu Mureș, 2015, p. 9-29.
- Butură 1979 – V. Butură, *Enciclopedie de etnobotanică românească*, București, 1979.

³³ Dálnoki 2009, p. 146.

³⁴ Ciută, Plantos 2005, p. 83-94; Ciută 2006, p. 93-104.

³⁵ Mulțumesc și pe această cale cercetătorului Aurel Rustoiu care, prin sfaturile și recomandările referitoare la comunitățile celtice, m-a ajutat în realizarea studiului de față.

- Ciugudean, Oargă, Inel 2016 – H. I. Ciugudean, O.-M. Oargă, C. I. Inel, *Raport de cercetare arheologică preventivă privind descărcarea de sarcină arheologică a sitului arheologic nr. 5 (km 27+220 – 27+460) de pe tronsonul autostrăzii Sebeș-Turda, lot 2, Teiuș*, Arhiva MNUAI, Alba Iulia, 2016, mss.
- Ciută 2006 – B. Ciută, *Despre alimentație la daci: perspective oferite de analize statistice și spațiale întreprinse asupra macroresturilor vegetale recuperate din așezările: Piatra Craivii, Căpâlna, Cetea, Tipia Ormenișului, Șimleul Silvaniei, în Corviniana*, X, 2006, p. 151-157.
- Ciută, Plantos 2005 – B. Ciută, C. Plantos, *Analiza arheobotanică a unui lot de semințe provenit din „silozurile” de la Piatra Craivii (jud. Alba)*, în *Apulum*, XLII, 2005, p. 83-94.
- Chirigiu 2014 – L. Chirigiu, *Cercetări fizico-chimice asupra speciei Sambucus ebulus*, Teză de doctorat, Universitatea de Medicină și Farmacie, Craiova, 2014, mss.
- Crișan 1971 – I. H. Crișan, *Contribuții la problema celților din Transilvania*, în *SCIV*, 22, 2, 1971, p. 149-164.
- Dálnoki, Jacomet 2004 – O. Dálnoki, S. Jacomet, *Some aspects of Late Iron Age agriculture based on the first results of an archaeobotanical investigation at Corvin tér, Budapest, Hungary*, în *VHA*, 11, 2004, p. 9-15.
- Dálnoki 2009 – O. Dálnoki, *Collected or cultivated? Exotic and indigenous fruit remains from Celtic to Roman times in Pest County, Hungary*, în vol. ed. J.-P. Morel, A. M. Mercuri, *Plants and Culture: Seeds of the Cultural Heritage of Europe*, Modena, 2009, p. 145-151.
- Ferencz 2007 – I. V. Ferencz, *Celții pe Mureșul Mijlociu*, BB, XVI, Sibiu, 2007.
- Hubert 1983 – H. Hubert, *Celții și civilizația celtică*, București, 1983.
- Németi 1988 – J. Németi, *Unele aspecte ale evoluției ceramicii din a doua epocă a fierului în nord-vestul R. S. România (La Tène B-C)*, în *SCIVA*, 39, 2, 1988, p. 87-111.
- Rustoiu 2008 – A. Rustoiu, *Războinici și societate în aria celtică transilvăneană*, IEC, XIII, Cluj-Napoca, 2008.
- Rustoiu 2016 – A. Rustoiu, *Some Questions Regarding the Chronology of La Tène Cemeteries from Transylvania. Social and Demographic Dynamics in the Rural Communities*, în vol. ed. S. Berecki, *Iron Age Chronology in the Carpathian Basin. Proceedings of the International Colloquium from*

- Szabo 2005
- Târgu Mureș, 8-10 October 2015*, BMM SA, XII, Cluj-Napoca, 2016, p. 235-264.
- M. Szabo, *A keleti kelták. A késő vaskor a Kárpát-medencében*, Budapest, 2005.

**Archaeobotanical Analysis of the Macro Remains Recovered from an
Archaeological Context from Teiuș (Alba County) Dated in the Late Iron Age**
Abstract

The present study deals with a new topic for Romania, namely that related to some plant species identified in archaeological contexts, probably used in rituals by Celtic communities from Transylvania.

During the preventive archaeological research made in 2016, on the route of future highway Sebeș-Turda, parcel 2, site 5 was discovered a new La Tène settlement (**Fig. 1, 3-4, 5/1**). The archaeological artefacts seem to belong to the Celtic period. Inside this settlement, a special pit was revealed (**Fig. 5/2-3**). The archaeologists launched the hypothesis that it is a ritual pit due to the artefacts recovered within: a jar with seeds (**Fig. 6/3-4**), a hand grinding stone (**Fig. 6/1**), a spindle (**Fig. 6/2**) and parts of animal bones. Of course, it cannot also be excluded the domestic functionality of the pit. It is worth to mention that the vessel, in which the seeds had been preserved, was situated under the ground water table, an excellent wet environment which blocked the bacteria attack on the vegetal remains.

We have not insisted on the archaeological material discovered inside Feature 10 because it will be published by the archaeologists who conducted the investigation.

The subject of our debate is the jar filled with seeds (**Fig. 6/3-4**). The archaeobotanical analysis of macro remains concluded that the seeds belonged to the dwarf elder species (**Fig. 6/4**). Starting from this point we traced some ethnographical conclusions about the possible consumption of dwarf elder (**Fig. 7**) in the past, in some areas of Romania. There were multiple uses of this species as a natural medicine and in popular customs.

Nowadays, the species is used predominantly in the pharmaceutical industry, but in popular customs it was used in healing practices with natural valences. Infusion, decoction, extract, all have diuretic, anti-rheumatic, laxative, antiseptic, purgative, anti-allergic, anti-inflammatory, antitussive, sudorific properties.

Also, in the popular customs, in the past, the dwarf elder was used as a natural pigment for dyeing different textile materials.

In ritual practices the species was used by peoples from villages dressed in leaves (sometimes virgins) to invoke the rain during the drought periods.

But more interesting for our topic was the utilization of dwarf elder in a ritual dedicated to the commemoration of deceased relatives. Peoples from a village from Vâlcea ignite a fire with dry branches of dwarf elder and gathered around it to remember their deceased relatives. This ritual considered pagan is a symbol of resurrection and purification and believed to have magic properties.

But there are a lot of questions remained unanswered regarding the use of this species by Celts in the past. It remains on the future discoveries to bring new data which can contribute to draw an image about the rites and rituals at these past people.

List of Illustrations

Fig. 1. Location of Teiuș site in Romania (processed after Google Earth) (Accessed: 15.07.2018)

Fig. 2. Table with informations about ^{14}C and the calibration

Fig. 3. Detail with archaeological Site 5 from future highway Sebeș-Turda (Photo: O. Oargă)

Fig. 4. Detail with ortophotoplan of archaeological surfaces revealed in Teiuș (Photo: O. Oargă)

Fig. 5. 1. Detail with archaeological researched area from Site 5 from Teiuș (processed after Google Earth) (Accessed: 15.07.2018); 2-3. Picture with Cx 10 where it was discovered the Celt jar (Photo: O. Oargă)

Fig. 6. 1-2. Grinding stone and spindle whorl recovered from Cx 10 (Photo: O. Oargă); 3. The ceramic jar from where was recovered the elder dwarf seeds (Photo: C. Șuteu); 4. Seeds from the jar from Cx 10 (Photo: C. Șuteu)

Fig. 7. Dwarf elder bush (Photo: B. Ciută)